

Monikieliseksi monilukutaituriksi?

Vinkkejä monikielisen lukutaidon kehittymisen tukemiseen

Niina Kekki

Johdanto

Luku- ja kirjoitustaidon määrittely on laajentunut aikojen saatossa kyvystä kirjoittaa oma nimi nykyiseen moniulotteiseen monilukutaidon määritelmään, jossa korostuu yksilön kyky ja tarve mukautua monenlaisiin lukutilanteisiin ja teksteihin. (Edwards 2009, Hiidenmaa 2018.) Lukutaidon ajatellaan yhä enenevässä määrin toimivan toisaalta pääsylippuna ja toisaalta portinvartijana esimerkiksi erilaisiin koulutuksen ja työelämän diskursseihin (Edwards 2009, Lehti ym. 2018).

Lukutaidot ja niiden vaatimukset ovat aina tiiviissä yhteydessä ympäröivään yhteiskuntaansa, ja ne myös muuttuvat yhteiskuntien muuttuessa (Lehti ym. 2018). Erilaisista lukutaidon määritelmistä on tärkeää poimia ajatus, jonka mukaan lukutaito nähdään taitona, joka kehittyy tilanteen niin vaatiessa ja jota on mahdollista tietoisesti kehittää.

Eri kielissä käytössä olevat kirjoitusjärjestelmät vaikuttavat jonkin verran siihen, kuinka aikaa vievää lukemaan oppiminen kullakin kielellä on. Lapset oppivat lukemaan esimerkiksi suomen kieltä, jonka kirjoitusjärjestelmän äänne-kirjain-vastaavuus on melko tarkka, keskimäärin nopeammin kuin englantia, jossa yhtä äännettä saattaa vastata monta erilaista kirjoitusmerkkiä tai niiden yhdistelmää. Jos lukutaidon on oppinut yhdellä kielellä, on tämä kertaalleen opittu kognitiivinen taito kirjoitusmerkkien yhdistymisestä sanojen merkityksiin mahdollista siirtää myös kaikkiin muihin opittaviin kieliin. (Edwards 2009.) Monikielinen lukutaito ei kuitenkaan synny itsestään. Jos monikielinen oppija käy koulupolkunsa kokonaan tai pääasiassa vain yhdellä kielellä, on monikielinen lukutaito vaikeampi saavuttaa (Cummins 2007). Suomen lisääntyneestä monikielisyydestä huolimatta monet tilat ovat edelleen visuaalisesti hyvin yksikielisiä, mikä tekee monikielisen lukutaidon kehittymisen haastavaksi. Jotta monikielisen lukutaidon kehittäminen ei jäisi ainoastaan kodin ja vapaa-ajan tehtäväksi, sitä voidaan tukea monin tavoin varhaiskasvatuksessa, koulussa ja muissa julkisissa tiloissa, kuten kirjastoissa.

Monikielinen ympäristö syntyy jo pienillä teoilla

Jo hyvin pienillä teoilla voidaan tuoda yhteisön jäsenten kaikki kielet näkyviin ja kuuluviin ja siten purkaa niitä kuvitteellisia hierarkioita, joita helposti syntyy kielten välille, kun ne eivät ole tasapainoisesti esillä. Kielten näkyväksi tekemisen lisäksi on tärkeää, että oppilaitoksissa toteutetaan monikielistä pedagogiikkaa, jotta oppilaiden elämässä olevat kielet saadaan oppimisen resurssiksi oppimistuloksia tukemaan (Cummins 2007). Ohessa joitakin monikielisen pedagogiikan peruseräiteitä ja hyväksi havaittuja keinoja kielten näkyväksi tekemiseen.

Ideoita kielten käyttöön monikielisissä ryhmissä

Kaikki kielet näkyviin!

- Harjoitellaan tervehdykset eri kielillä
- Lauletaan onnittelulauluja eri kielillä
- Tehdään monikielistä seinätaidetta: kirjoitusmerkit, tervehdykset, runot...
- Järjestetään teemaviikko tai teemakuukausi: mikä on viikon tai kuukauden kieli?
- Vietetään äidinkielen päivää
- Perustetaan kielikerhoja

Monikielinen pedagogiikka

- Vertaillaan kieliä eri näkökulmista
- Hyödynnetään oppilaiden kaikkia kieliä oppiaineiden sisältötiedon hankinnassa ja rakentamisessa
- Jaetaan asiantuntijarooleja eri kielten osaajien kesken
- Kasvatetaan kielellistä itsevarmuutta, lisätään kaikkien kielten arvostusta
- Luetaan kaunokirjallisuutta kaikilla oppilaiden osaamilla kielillä

Tuntemattomalla päähän?

Kaunokirjallisuus tarjoaa monenlaisia mahdollisuuksia monikielisen lukutaidon kehittämiseen, ja esimerkiksi *Tuntemattomalla päähän?* -hankkeessa on saatu hyviä kokemuksia lukupiirimenetelmän käytöstä monikielisten aikuisoppijoiden ryhmässä (Jytälä & Kekki 2021).

Kaunokirjallisuutta voi käyttää oppijan kaikkien osaamien kielten tukemiseen: luettavaksi voidaan ottaa monikielisiä kirjoja, joissa tarina kerrotaan kahdella kielellä, esimerkiksi suomeksi ja arabiaksi, kuten Tapolan, Durubin ja Chalabeen *Siinä sinä olet* -teoksessa (2020). Monikielisten kirjojen avulla voidaan paitsi lukea tarinoita eri kielillä, myös tutkia ja vertailla kielten välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä luontevasti. Monikielisiä ja oppijoiden omilla kielillä kirjoitettuja kirjoja voi etsiä oman kunnan kirjastosta tai niitä voi kaukolainata maksutta Helsingin kaupungin monikielisestä kirjastosta, jonka valikoimassa on aineistoa yli 80 kielellä. Myös niin sanottujen hiljaisten tai sanattomien kirjojen avulla voi tukea monikielisten oppijoiden lukutaidon kehittymistä. Hiljaisissa kirjoissa tarina kerrotaan pelkästään kuvien avulla, eli kielellä, jota kaikki ymmärtävät, ja ne tarjoavat monenlaisia käyttömahdollisuuksia monikielisen pedagogiikan ja monikielisten tarinahetkien toteuttamiseen niin kotona kuin koulussakin.

Viime vuosina erilaisissa hankkeissa on etsitty keinoja monikielisten oppilaiden oppimisen ja lukutaidon kehittymisen tukemiseen. Näistä tuoreimpia on mainittu ohessa olevassa vinkki- ja linkkilistauksessa.

Materiaalivinkkejä monikielisen oppijan tukemiseen

Helsingin kaupungin monikielinen kirjasto: <https://www.kirjastot.fi/monikielinenkirjasto>.

Itä-Helsingin uudet Suomen kielet -hankkeen materiaalia: <https://www.oph.fi/fi/opettajille/monikielisyyss-nakyvaksi-kielitietoutta-kaikille>.

Jyväskylän yliopiston Monikielisen oppijan matkassa -materiaali: <https://monikielisenoppijanmatkassa.fi>.

Tuntemattomalla päähän? -hanke: <https://www.tuntemattomalla-paahan.com>.

Turun yliopiston Minästä kiinni ja kielestä koppi -materiaali: <https://sites.utu.fi/minasta-ja-kielesta-kiinni/>.

Turun yliopiston ja Jyväskylän yliopiston IKI-Taru hankkeen menetelmiä ja materiaalia: <https://sites.utu.fi/iki-taru/taidelahtoiset-menetelmat/>.

Turun yliopiston ja Jyväskylän yliopiston IKI-Taru hankkeen menetelmiä hiljaisten tai sanattomien kirjojen käsittelyyn: <https://sites.utu.fi/iki-taru/taidelahtoiset-menetelmat/hiljaiset-kirjat/>.

Turun yliopiston KieliPeda-työväline kielitietoisien pedagogiikan tukemiseen varhaiskasvatuksessa: <http://www.utu.fi/kieku>.

Niina Kekki (FM, tohtoriopiskelija) on suomen kielen ja kirjallisuuden opettaja. Hän on opettanut suomea aikuisille maahanmuuttajille useissa eri oppilaitoksissa, sekä toiminut kielitietoisien ja kulttuuritietoisien opetuksen opettajakouluttajana.

Tällä hetkellä Niina työskentelee suomi vieraana kielenä yliopisto-opettajana Turun yliopiston Kieli- ja viestintäopintojen keskuksessa.

(Kuva: Niina Kekki)

Kirjallisuus

Cummins, J. 2007. *Promoting Literacy in Multilingual Contexts*. Ontario: The Literacy and Numeracy Secretariat.

Edwards, V. 2009. *Learning to be literate: Multilingual perspectives*. Multilingual Matters.

Hiidenmaa, P. 2018. Yhä moniulotteisempi lukutaito. *Virittäjä*, 122(2).

Jytilä, R. & Kekki, N. (käsikirjoitus). *Kohti ylirajaista lukemista. Lukupiiri aikuisten maahanmuuttaneiden yhteisöllisen oppimisen menetelmänä*.

Lehti, L., Peltonen, P., Routarinne, S., Vaakanainen, V. & Virsu, V. 2018. Uusia lukutaitoja rakentamassa: lukutaidon moninaiset merkitykset ja tutkimusmenetelmät. Teoksessa Lehti, L., Peltonen, P., Routarinne, S., Vaakanainen, V. & Virsu, V. (toim.) *Uusia lukutaitoja rakentamassa – Building new literacies*. AFinLAN vuosikirja 2018. Suomen soveltavan kielitieteen julkaisuja n:o 76. Jyväskylä. S. 6–21.